

Millennium.

Napísal *Fr. V. Sasinek.*

Mnoho sa hovorí a ešte viac bude sa hovoriť o tisícročí príchodu Arpáda k strednému Dunaju. Sám snem krajinský chce určiť dobu a spôsob oslávenia jeho Vec táto týče sa i nás Slovákov, ako praobyvateľov Uhorska čili územia medzi Dunajom a Karpatami, a preto musíme byť vzhľadom na to slávenie na čistom. Keď so strany maďarskej neurobili sa potrebné a uspokojujúce objasnenia, chcem sa pokúsiť o to ja.

Príchod Arpáda k strednému Dunaju je historický skutok, o jakom nemôže rozhodovať politická chuťka, ale historická kritika.

Príchod Arpáda k strednému Dunaju neberie sa v pochybnosť; sú však iné otázky s tým spojené, ktoré dosavád' nie sú dostatočne a opravdivé rozlúštené. Školský a úradný dejepis Uhorska, ačkoľvek je obyčajný, pravdu hľadajúceho a nestranného historika neuspokojuje; lebo pokrok vo vede historickej nachádza, že v mnohom ohľade pohybuje sa na bludnom a chybnom poli. Ja nechcem nikomu natiskat svoje presvedčenie; ale za vlasteneckú a historiografickú povinnosť si pokladám podat v tej veci mienku svoju, ktorá snád' len predsa u pravdymilovných nájde uváženia a ocenenia, snád' i opravenia. Pri tomto poslednom však upozorňujem protivníkov, že ani odvolaním sa na verejnú prijatú mienku, ani predstieraním dejepisných diel Katonu, Fesslera, Praya, Horvátha atď. nedám sa zavrátiť, ale svedectvami z hodnoverných prameňov čerpanými.

Dosavádni dejepisci tvrdili, že názvy Uhor a Uhorsko sú totožné s názvami Maďar a Maďarország, a síce tak, že názov Uhor a Uhorsko priniesol až Arpád k strednému Dunaju. Proti tomuto tvrdeniu staviam toto:

I. Názvy Uhor a Uhorsko sú predarpádske.

Že názvy Uhor (*Ουγρορ, Ουγγρορ, Ungor*) a Uhorsko (*Ουγγρια, Ουγγροπια, Ungoria*) slyšané boli na Dunaji pred Arpádom, o tom ma poučujú nasledujúce historické svedectvá:

1. Bonfín píše: Vuni bello asperrimi traiecta ad Cimmericum Bosphorum palude Moeoti, non modo sedibus Gothos reiecerunt, sed universam Europae Scythiam domitarunt, in repetitisque Pannoniis quieverunt, quas a se Vngarias appellarunt.¹ Ačkoľvek to, čo tu Bonfín píše, nestojí, predsa aspoň to z Bonfínovho presvedčenia vyrozumieť, že názov „Ungaria“ nepovstal na Dunaji až s príchodom Arpádovým, ale že bol tu už za doby Hunnov na konci 4. stoletia.

2. V. p. Julius Sándory, farár v Jastrabí (pomadžarčenom na Karvaly), konav cestu po hlavných mestách západnej Európy, dňa 14. dec. 1891 sdělil mi toto: „Tu (v Solnohrade) prezerajúc starožitnosti, našiel som v takzvanej „Maximuskapelle“ na epitaphii vyrytý nápis, ktorý som si, domnievajúc sa, že Vás bude ako historika zaujímať, odpísal; znie takto: „Anno Domini CCCCLXXVII Odoacer rex Ruthenorum, Geppidi, Gothi, Ungari et Heruli contra ecclesiam Dei sevientes beatu m Maximum cum sociis suis quinquaginta in hoc speleo latitautibus ob coufessionem fidei trucidatos precipitaruut, Noricorum quoque provinciam ferro et igne demoliti sunt.“ Kaplnka táto je podzemná jaskyňa, v ktorej, jako cicerone mi hovoril, v čas prenasledovania kresťania odbavovali služby Božie. Ide sa do nej strmými úzkymi, v skale vykresanými schodami.“ Nesdelil mi síce nič nového, pretože mi nápis bol známy², som však mu za to povďačný, lebo potvrdzuje zprávy, ktoré o tom boli už uverejnené. Nápis ten, vypísaný z knihy r. 1661 vydanej, uverejnil menovite M. Hausiz³. Zastavuje sa on síce, predsudkom vedený, na menách Rutheni a Ungari, ale bezzákladne. Nápis shoduje sa úplne s vtedajšou dobou: Gothi bývali v Pannonii, Gepidi v Dácii (Sedmohradsku a dolnom Potisí), Heruli (Horalí, Horniaci) medzi Karpatami, Ungari medzi Karpatami a Dunajom,

Rhuteni na Morave a v naddunajskoin Rakúsku. Odoaker bol rex Rhutenorom čili Rugorum; lebo mená Rugi, Rusci, Ruzi, Rusi, Ruzeni a Ruteni byly totožné staré pomenovania Moravy⁴. Stoja-li správne v tom nápise: Gothi, Gepidi, Heruli a Rhuteni čili Rhugi, podobne správne tam stoja i Ungari: teda meno Ungar bolo dávno na Dunajom pred Arpádom.

3. Leo Grammaticus a Georgius Hamaitolus vyprávajú, že Bulhari Macedonov vo vojne zajatých zavliekli do krajín naddunajských. Keď cisár Theophil vyslal po Čiernom mori lode, ktoré mali tých zajatých vysvobodit', Bulhari požiadali Uhrov (*Ουγγροι*), aby prekazili ich vysvobodenie. Dialo sa to r. 836, tak že nemožno to rozumieť o Iuďoch Lebediových alebo Arpádových, pretože Leo Grammaticus a Georgius Hamartolus, jak aj iní Byzantínci týchto Turkami, nie Uhrami nazývajú⁵. Je síce pravdepodobné, že Leo Grammaticus a Georgius Hamartolus tu rozumeli Gepidov (Vlachov), ktorí predtým tiež Uhrami sa menovali⁶, pretože panovali nielen nad Sedmohradskom, ale i nad dolným Potisím: veď aspoň to z toho vysvitá, že meno Ungari bolo na Dunaji už pred Arpádom.

4. Starožitná „Kniha Stepennaja“ vraví: „Ungari albi, Czehi, Poloni... olim uno nomine Slayoni dicebantur, et a Rurici tempore Russi dici ceperunt⁷. Tak teda Ungari albi v susedstve s Čechami a Poliakami boli už pred dobou Rurika († 879). Že tu spomínaní Ungari albi znamenajú Slovákov a Moravanov, na to poukazuje:

- a) ich susedstvo s Poliakmi a Čechmi;
- b) Nestor, keď píše, že bieli Uhri podrobili si Slovanov, ktorí v Potisí poddaní boli Vlachom (Gáliom, Gepidom); a že v tom čase objavili sa i Obri⁸. Kto nie je cudzinec v histórii, ten zná, že to boli Longobardovia (Česi), ktorí podmanivše si bielych Uhrov (Moravanov a Slovákov), s Avarmi spojení bojovali proti Gepidom (Gálom, Vlachom).
- c) Ten istý názov Ungaria alba podržalo Slovensko, keď už Arpádovi Turci a Kozari bývali v Potisí (Ungaria nigra); jako o tom svedčí Ademar: „Brunus episcopus... abiit in provinciam Ungriam, quae dicitur aiba Ungria ad differentiam alteri Ungriae Nigrae, pro eo, quod populus est colore fusco velut Etiopes⁹“.
- d) Cisár Konštantín Porph. r. 949., keď Arpádovi Turci bývali na ľavej strane Dunaja ešte len na Potisí¹⁰, spomína nad Potisím Považinu (*Βαγβαρεία*) a nad ňou bielu Chrobaciu¹¹, ktorá opäť nie iného nie je než biela Horvacia (biele Uhorsko, Ungaria alba).

5. Bavorský zemepisec (866—890), opisujúc hrady na severe Dunaja, v jednom poradí udáva: Ungare, Vuislane, Sleenzane čili Uhri, Poliaci a Slezania¹²; z čoho nielen to vysvitá, že názov Ungare bolo na Dunaji už pred Arpádom, ale i to, že Uhri susedili s Poliakmi a Slezákmi, jako i teraz.

6. Spomeutý už Ademarus ďalej píše: Sanctus autem Brunus convertit ad fidem Ungriam provintiam, aliam, quae vocatur Russia. Toto ruské Uhorsko dosavádni dejepytci chybné prenášali na Rusko, pretože tu hovorí sa o zemi poľského Boleslava Chrabrého, ktorému od r. 1000 náležalo i Slovensko, čili Ruzia¹³. Už sám výraz Ungaria Rusia na to poukazuje, že tu nerozumie sa Rusko, ale horné čili biele Uhorsko (Ungaria alba). Dokazujú to i samé paralelné miesta v tomže Ademarovi: na jednom stojí: Rex Sclavaniae nomine Bolesclavus... datis magnis muneribus, caput et cadaver (sancti Bruni) excepit cum honore; na druhom však: Corpus eius Russorum gens magno pretio redeinit et in Russia monasterium eius nomini construxerunt Potvrduje tože i to, že aj potom svätý Imrich, syn sv. Štefana, ako vojevoda Slovenska, menuje sa dux Ruizorum a dux Sclavoniae¹⁴. Konečne Ján XIII. r. 967 privoľujúc k založeniu biskupstva v Prahe, vraví, že nemá byť secundum rítus... Ruziae aut Sclavonicae linguae¹⁵, t. j. dľa obradu slovanského, ktorý za doby ss. Cyrilla a Metoda prišiel do rozkvetu¹⁶,

7. Galia kronika vraví o Boleslavovi Chrabrom¹⁷: Numquid non ipse Hungaros frequentius in certamine superavit, totamque terram eorum usque Danubium suo dominio mancipavit? Áno, lenže tých Uhrov neodorval sv. Štefanovi, ktorý r. 1000 panoval len nad Pannoniou, ale českému Boleslavovi¹⁸; boli to bieli Uhri čili Slováci, ktorých si podrobil.

8. V diplome opátstva s. Mariae de Sexto in Foro Júlii z r. 770 číta sa toto: Curtem de Medeja et quidquid habere videtur nostri juris inter aquas defluentes hoc est inter Tiliamentum et Lipientiam, et sicut via Ungarorum cernitur, et paludes maris¹⁹. Štefan Horvát, majúč pred sebou len listiny až z r. 967 a nasledujúce²⁰, pot'ahuje to na Maďarov: ale jako myslet o Maďaroch r. 770 nad morom Adriatickým ? Tí tu spomenutí Ungari sú slovanskí obyvatelia Gorice. Sú to bez pochyby tá „impia gens Hungarorum“, ktorá r. 750 až do Graubündenu vtrhla a tam kláštor, sv. Siegbertom založený, rozmetala²¹. Títo Ungari čili Goričania nenáležia síce pod Karpaty, ale aspoň potvrdzujú odvodzovanie názvu Uhor od „u gory“.

9. Chazdaj Ibn-Saprut (r. 960), posielajúc z Kordovy list ku kráľovi Kozarov, oddal ho poslom kráľa Gebalim al-Sekalab, ubezpečujúc ho, že tento ich kráľ pošle list k židom do zeme Agarenov (Hangryn), ktorí ho pošlú k Byzantíncom (Rum); a títo pošlú ho prez Bulharsko do Kozarska²². Gebalim pochádza z arabského gibal alebo gebel, hora; Sekalab je Sklab čili Slav: teda kráľ Gebalim- Sklab značí kráľa uhorských Slovanov. Bielovski mieni, že tu rozumie sa poľský kráľ Mečislav: ale rozumie sa bez pochyby český kráľ Boleslav II., ktorého vtedajšia dŕžava obsahovala v sebe nielen Čechy, ale i Moravu a Slovensko (Ungaria alba) a siahala až k Potisiu²³, kde boli sa osadili Arpádovi Turci (Agareni, Hagrid).

10. Sú dejepisci, ktorí píšu, že Svätopluk panoval nad Uhrami, v cirkevnom ohľade však Viching²⁴. Ačkoľvek sú novejší, predsa prezradzujú to svoje presvedčenie, že názov Ungari je predarpádsky.

11. V životopise sv. Cyrilla a Metoda čítame: Qui swatopluk rex procuravit pro agnito fidei christiane (lumine), quod sedes archiepiscopalis in weldegrad (coustrueretur ad) ecclesiam . quam idem íieri ordinavit . et sedes ubi regni sui erat et VII episcopi suffraganei erant sub ipsa sede ordinati . in polonia et vngaria²⁵. V 15. storočí teda boli tiež toho presvedčenia, že názov Uhorsko je predarpádsky.

S Arpádovcami prišlo na Potisie ovšem nové meno, a síce Turcia²⁶, a názov tento prešiel potom (po r. 1025) i na Slovensko, jako je toho svedkom i nápis na korune kráľovskej z r. 1072.

Ačkoľvek s Arpádovcami prišli na Dunaj nielen Turci, ale i Kozari, predsa, pretože väčšina bola Turkov, ľudia Arpádovci — dľa toho: „a potiori fit denominatio“ — v dejepise Byzantíncov menujú sa Turcae, Potisie však Turcia.

S Arpádovcami neprišli Maďari, ale slovanskí Turci a slovanskí Kozari, jako to dokážem v nasledujúcom.

II. Arpádovci a Kozari boli Slovanmi.

Zásada, že domáci dejepisci majú prednosť pred cudzozemskými, v dejepisectve uhorskom neplatí. Anonymus Belae regis notárius, Iv. Thurotzius, Simon de Keza a podobní sú príliš pozdní a samú vec buď neznajúci alebo schválne spotvorujúci dejepisci, tak že by sme po bludnej ceste a tme habkali, keby sme za nimi šli. Šťastie, že máme dost' obšírne a vieryhodné zprávy o Arpádovci u cisára Konstantina Porph. a v iných cudzozemských prameňoch, z ktorých vysvitá, že Turci a Kozari, ktorí pod Arpádovcami prišli na Dunaj, neboli Maďari, ale Slovania.

1. Konštantín Porph. tam, kde rozpráva o národoch slovanských, používa tiež výrazov slovanských²⁷. Tak to učinil i pri Turkoch a Kozaroch. Dľa neho mluva Turkov bola totožná s

mluvou Kozarov a rôznila sa len nárečím, tak že Turci priučili sa i nárečiu kozarskému²⁸. O Turkoch hovorí, že mali „vojevodov“²⁹; a pri ustanovení Arpáda za veľvojvodu, že bol dl'a „zákona“ Kozarov na štíte vyzdvihnutý³⁰. Máme teda slovanské slovo „vojevoda“ na strane Turkov, podobne slovanské slovo „zákon“ na strane Kozarov: teda tieto slová nedajú nám pochybovať o tom, že ako Turci, tak tiež Kozari boli Slovanmi.

2. O sv. Cyrillovi, ktorý bol rodák Slovan, a síce bulharský Slovan z Tesaloniky, čítame, že bol pozvaný (o. r. 855) ku Kozarom, aby tam bránil náuku kresťanskú proti židom a mahomedánom; že nad Čiernym morom prehovoril vodcu kozarského, aby odstúpil od obliehania jakéhosi mesta; že tamže sišiel sa s Turkami, ku ktorým s dobrým výsledkom rečnil³¹; že potom našiel v Chersone človeka, majúceho slovanské sv. Písmo³²; že za niektorý čas učil sa hebrejčine, aby mohol zavrútiť židovské námietky textom pôvodným. Ktože o tom pochybuje, že sv. Cyrill poučoval Turkov a Kozarov po slovansky? Keď Turci a Kozari porozumeli slovanskej mluve sv. Cyrilla, musel byť ich jazyk podobne slovanský.

3. V životopise sv. Metoda čítame toto: Keď (884) prišiel do zemí dunajských, kráľ uhorský³³ chcel ho vidieť; a ačkoľvek niektorí sa domnievali, že neobíde bez muky, šiel k nemu. On však, jak sa svedčí na pána, tak ho prijal úctive a slávne s veselím; a pobesedovav s ním, jako sa slušalo obom takým mužom mať rozmluvy, obľúbiv si a zľúbav ho, prepustil ho s veľkými darmi a riekol mu: „Pomni na mňa, ctíhodný otče, voždy vo svätých modlitbách!“ Rozmluva táto mohla sa viesť len po slovansky: teda nielen sv. Metod, ale i Arpád a jeho národ bol mluvy slovanskej.

4. Sv. Cyrill s bratom svojim Metodom preto bol určený k missionárstvu v dŕžave moravskej, aby i tu to a tak konal, jako to bol konal v Kozarsku; ponač na Morave apoštoloval po slovansky, musel to i v Kozarsku konať po slovansky: teda Kozari a im stejnomluvní Turci mali jazyk slovanský.

5. Na korune uhorskej, ktorú i s názvom kráľa Gesa (Jesa, Jesaslav), ako vojevoda Slovenska, r. 1072 obdržal z Carihradu, je nápis: Γεσοβιτζας πτοτος Κραλης Τουρχιας. Z toho nielen vysvitá, že Byzantínci menovali Uhorsko Turciou, ponač vládla nad ním dynastia turecká, ale i to, že Turkov mali za Slovanov, ponač názov Κραλης dávali kráľom a názov Κραλενα kráľovným slovanským.

6. Ibrahim Ibn-Jakub (965) píše: „Väčšina kmeňov severných (ktorí boli sa usadili medzi Slovanmi), následkom svojho smiešania sa s nimi, mlúví po slovansky. Prední z nich sú Trsjkin, Ongliln (Ugliči v Bessarabii?), Rusi a Chazari.“³⁴ Keď Kozari mali jazyk slovanský, museli ho mať i Arpádovi Turci, ktorí rôznili sa od nich len nárečím. Potvrduje to i samé spojenie a vjednosplynutie Turkov s Kozarmi, jaké o rôznójazykových národoch nedá sa predpokladať.

Slovanskosť Turkov Arpádových vysvitne prostredne i z toho, že meno Turkov neoznačuje národnosť, ale náboženstvo mahomedánske³⁵; je ono totožné s menami Agarenov a Saracenov, ktoré im kroniky prikladaly³⁶. Povstáva teda otázka: jaké bolo ich meno národné? Na túto otázku odpovedám:

III. Turci Arpádovi boli slovanskými Bulharmi.

Že Turci, ktorých Arpád priviedol k Dunaju, boli slovanskými Bulharmi, o tom presvedčujú ma nasledujúce dôvody:

1. Turci Arpádovi boli čo do národných obyčajov rovní slovanským Bulharom poddunajským, lebo

a) Cisár Leo († 911) vraví, že naddunajskí Turci, vynímajúc náboženstvo, krotkejšie mravy a stále bydlo, v ostatnom (teda v mluve) rovní sú poddunajským Bulharom³⁷

b) Poddunajskí Bulhari pri vykonávaní prísahy rozsekávali psa, na znamenie, že tak sa

má stať tomu, kto zruší prísahu³⁸; a to isté vytýkali r. 900 bavorskí biskupi Turkom naddunajským³⁹.

c) Luitprand píše, že videl v Carihrade posla poddunajských Bulharov tak ostrihaného a na sebe okrasnú retiazku majúceho, jako sa nosia naddunajskí Uhri⁴⁰, pod ktorými rozumieť mohol len Turkov Arpádskych: teda Turci mali kroj a, o čom nemožno pochybovať, i jazyk bulharský.

2. Ten istý Luitprand rozpráva, že pápež Ján XII. († 964) poslal Saleka, dľa národnosti Bulhara, dľa rodnej zeme Uhra, k Uhrom, aby chopili sa zbrane proti cisárovi Ottovi⁴¹. Čo iného z toho nasleduje, než to, že v geografickom Uhorsku boli tiež etnografickí Bulhari?

3. Arpád priviedol na Potisie Turkov a Kozarov. Týchto nachádzame tu pod ich menom⁴², nie však Turkov; nachádzame však Agarenov, Saracenov, a síce bulharských Saracenov⁴³: teda s Arpádom prišli Bulhari, ktorí dľa mahomedánskeho náboženstva u Byzantíncov zvaní boli Turkami, v západných prameňoch však Agarenmi a Saraceni

4. Ademar píše na r. 1002, že sv. Štefan vtrhol do Čierneho Uhorska⁴⁴. K tomu kronika hildesheimská na r. 1003 dodala, že viedol válku proti vnukovi svojmu, kráľovi Julovi. Ačkoľvek patrné je, že obe tieto kroniky dotýkajú sa tej istej vojny, naši domáci kronikári urobili z toho dve vojny: jednu r. 1002 proti Gyulovi v Sedmohradsku, a druhú proti Keanovi, vojvodovi Bulharov a Slovanov opäť v Sedmohradsku, nebadajúc, že Achtum, proti ktorému potom sv. Štefan až r. 1030 bojoval, vládol nielen Sedmohradskom, ale i horným Potisím nad riekou Marošou. Celá zpráva vlastne mala povedať: Sv. Štefan r. 1002 podujal válku proti Julovi⁴⁵, khanovi Bulharov a Slovanov na Potisí (Ungaria nigra). Čo to boli za Bulhari? Boli to Turci, Arpádom privedení, ktorí, vyhnavše Vlachov z Potisia, bydleli tu s pozostalými Slovanmi⁴⁶.

5. Anonymus Belae regis notarius tára, že Arpád našiel a podrobil si na Potisí dvoje kniežatstvá: bulharské a kozarské. Jako to? Keď dľa Konstantina Porph. Kozarov ešte len Arpád priviedol na Potisie, jako mohli byť na Potisí už pred Arpádom? Anonymus deje Almusa a jeho brata Kolomana, kráľa uhorského, s počiatku 12. storočia preniesol na Almusa a syna jeho Arpáda do 9. storočia. Almusa, ktorý by bol splodil syna, nebolo žiadneho; a Anonymus v kráľovi Kolomanovi († 1114) vyobrazil si Arpáda: tak deje 12. storočia splietol s dejami 9. storočia⁴⁷. Majúc toto pred očima, už chápeme, že Anonymusov Pseudo-Arpád (vlastne kráľ Koloman), keď porazil brata svojho Almusa a, vzav jeho rusko-kumánske pomocné vojsko do svojej služby, tiahol s týmto po krajine, mohol nájsť tu Kozarov, ktorých bol opravdový Arpád v 9. storočí osadil na Potisí. Ponevác však Arpád osadil nielen Kozarov, ale vedľa nich i Turkov, z toho je zrejmé, že tí Bulhari, ktorí začiatkom 12. storočia susedili s Kozarmi, boli potomci tých Turkov, ktorých tam bol osadil Arpád v 9. storočí.

(Dokončenie)

Vyšlo v: Slovenské pohľady, Rok 1892, Sošit 3, Strany 145-153
Spracovala: Tatiana Zatschinová, Prešov

1. Rerum Vngar. Decades. Hanoviae, 1606, pag. 89.
2. Slovenský Letopis. VI, 128.
3. Germaniae Sacrae Tomus I. Augustae Vindelicorum, 1727, pag. 87.
4. Bielovski: Mon. Pol. Hist. I, 247, 347, 505, 513, 614. Letopis Matice Slovenskej. Roč. VII, sv. 2., str. 55. Thomas, archidiaconns Spalatensit ap. Schwandtner: SS. RR. Hung. Vindobonae, 1748, pag. 537.
5. J. L. Pió: „Der nationale Kampf. Leipzig, 1882. S. 60. Pray: Annales veteres. Vindobonae, 1761, pag. 320. Časopis Ausland 1878. S. 369. Parlamentár 1890. N. 51. S. 6.
6. Quondam vero Hangári (*Ογγροι*) vocabantnr Gepides. Migne: Patrologiae tomo 107, pag. 395, tomo 113, pag. 82.
7. Geographia Kussiae vicinarumque regionom c. a. 948. Ex SS. septemt. auctore S. Bayer. T. IX. Comm. Acad. scient. imp. Petropoli, 1747 pag. 371. Auctor Knigae Stepennajae ad an. m. 6476 sen ad an. Chr. 967.
8. Bielovski: Mon. Pol. Hist I, 667.
9. Ademari hist lib. 3. ap. Pertz: Mon. Germ. SS. IV, 129.
10. Ulteriora vero, quae omnia Turcis babitantur, cognomina nunc habent a Huminibus transeurentibus. Eorum primum Timeses est, alterum Tutes, tertium Moreses, quartum Crisus, quintum Titza. De adm. imp. cap. 40.
11. Cbrobati vero tunc habitabant ultra Bagibaream (Vagibaream), ubi nunc sunt Belochrobati. Ib. cap. 30. Bielovski: Mon. Pol. Hist I, 23. n.
12. Bielovski: Mon. Pol. Hist. I, 11.
13. Srov. bod ?. tejto rozpravy a „Slovenský Letopis“ VI, 273. Bielovski: Mon. Pol. Hist I, 866.
14. Bielovski: Mon. Pol. Hist. I, 508 cum n.
15. Cosmas. Prameny dějin českých. II, 36.
16. Tu držím za potrebné podotknúť, že Slovania, ktorí priali obrad slovanský, majúci hlavné stredisko v Ruzii (Slovensku), od doby ss. Cyrilla a Metoda, dľa svrchuspomenutej „Knigy Stepennoj“ od doby Rurika nazvaní boli Rusmi a Ruthenmi: teda Rus a Ruthenus nie je meno národné, ale cirkevné.
17. Bielovski: Mon. Pol. Hist I, 399.
18. Cosmas. Prameny dějin českých. II, 49
19. Migne: Patrol, lat. tomo 99. pag. 632. Liutprandi Antapodos II, 7. Forschungen zur deutschen Geschichte IX, 427. Listina bola potvrdená Berengarom 21. marca r. 888.
20. Urgeschichte der Slaven. Pesth 1844. S. 76 usw.
21. Slovník Náučný III, 447. I pozdejšie menovala sa marchia Hungarica, ačkoľvek nemala nič spoločného s Uhorskom. Acta SS. Placidi e Sigisberti de 11. Junii.
22. Bielovski: Mon. Pol. Hist. I, 65.
23. Srov. zákl. listinu biskupstva pražského a hranice uhorsko-pofské r. 1000. Bielovski: Mon. Pol. Hist I, 147 a 505.
24. Santepoluch... Ungaris imperavit Mich. Ritii Neap. de R. Ung. L. I. A. Bonflnii Rer. Hung. Decades. Hanooviae, 1603. p. 840.
25. Slovenský Letopis I, 118.
26. Qui (Chrobati Albi) sane ultra Turciam prope Franciam incolunt. Const. Porph. de adm. imp. cap. 31.
27. Na pr. parakladion, prekladiste; skalosantes, po skalách sa driapajúci; Nespatie a iné mená prahov na Dniepre. Parlamentár 1888. Nr. 6.
28. Cabari a Chazarorum gente descendunt... unde et Chazarorum linguam ipsos Turcas docuerunt, habentque etiam hodie eamdem dialectum, aliaque item Turcarum lingua utuntur. Const Porph. de adm. imp. c. 39.
29. Erant inter ipsos voevodi (βοεβοδοι) quidam. Id. c. 38.
30. Chazaronim more ac consuetudine (ζαχαρον) in scuto erectum principem fecerunt Id. c. 38
31. Nazývajú sa síce Uhrami: ale životopisec sv. Cyrilla preniesol názov Uhri, ktorým pozdejšie menovaní boli Turci a Kozari, na Turkov.
32. V osnove stojí, že bolo písané ruskými literami. Naši učenci darmo sa hádali o tom písme; bolo to glagolské písmo „secundum ritus... Ruziae aut Sclavonicae linguae“. Cosmas ad an. 967. Neprišli

- na to, že Ruziou bola Morava a Slovensko.
33. Bol to Arpád, veľvojvoda Turkov a Kozarov. Že ho životopisec menuie „kráľom uhorským“, musel písať po r. 1000, keď už veľvojvodstvo premenilo sa na kráľovstvo, a Turci i Kozari od západných dejepiscov nazývaní boli Uhrami, preto, že boli sa osadili v čiernom Uhorsku (na Potisi)
  34. Slovenský Letopis I, 106.
  35. Turcare, quempiam ad Mabumetanam superstitionem traducere, Turrum facere. Lexicon manuale ap. Migne. Paris, 1858. pag. 2239.
  36. Annales Weingartenses ad an. 899: Ungri Italiam invaserunt et Longobardos bello vicerunt. — Annales Sangallenses ad an. 899: Agareni Italiam intraverunt et Longobardos bello vicerunt. Srov. Tudományos gyűjtemény 1828. XII, 103—124. Slovenský Letopis I, 10. atď.
  37. Atqui hi sunt Turcorum mores, qui a Bulgarorum (moribus) eatenus solum differunt, quod hi, Christianorum fidem amplexi et in Romanum (= Graecum) vitae cultum nonnihil traducti, et asperitatem morum et vagum atque instabile vivendi genus unacum idolis (?) suis abiecerunt. Ad. Fr. Kollarii: Amoenitates V. 1. p. 4, 43.
  38. Šafárik: Starožitnosti II, 179.
  39. Nos praefati Sclavi criminabantur, cum Ungaris per canem seu lupum... sacramenta et pacem egisse.
  40. In citeriori margine mensae, quae erat sine latitudine longa, Bulgarorum nuntium, Ungarico more tonsum, aenea (?) catena cinctum et, ut mens mihi suggerit, catechumenum (?) mihi praeponit. Luitprandus ap. Migne: Patrol. gr. tomo 112. pag. 1358 n. 37. Ipsi (Sclavi) Ungarorum non modicam multitudinem ad se sumpserunt et more eorum capita suorum pseudochristianorum penitus detonderunt Epist. Epp. Bavariae ad an. 900
  41. Saleccum, natione Bulgarum, educatione Ungarum, Domini Papae familiarissimum, et Zachaeum... episcopum noviter consecratum et Ungaris ad praedicandum, ut super nos (Teutonicos) irruant, destinatum, eodem captos esse loco (Capoae) audivimus.
  42. Nad Malým Samošom je dosiaľ Kozarvár. Srov. Chazar. Fejér: Cod. dipl. 1376. IX. 5, 70. Chazar. Ib. 1408. X. 4, 681. Kazar. Ib. 1315. VIII. 1, 595. Hazard. Ib. VII. 3, 54. Kozara. Ib., 1412. X. 5, 385. Kozarivár. Ib. 1315. VIII. 1, 557. Kazaar, Kazar. Wenzel: Árp. Okmánytár 1283. IV, 251; 1292. X, 108. Kazavar, Kazarvár. Id. 1242. II, 2 8. VII, 284; 1261. VIII, 10. Vo vojne Andreja III. proti Albertovi Rakúskemu spomínajú sa Cosiones. Biderman : Die ung. Ruthenen. Innsbruck. 1867. II, 87. Snáď sú to Kozari! 1882-ki „Századok“ 826. Lap.
  43. Et illi in Bulgari sunt pessimi Saraceni, fortius tenentes legem Mahometi, quam aliqui alii. Fejér: Cod. dip. IV. 2, 275.
  44. Stephanus etiam rex Ungrie (vlastne Pannoniae) bello appetens Ungriam Nigram, tam vi quam timore et amore ad fidem veritatis totam illam terram convertere meruit. Pertz: Mon. Germ. SS. IV, 131.
  45. Super avunculum suum, regem Julum Chron. Hildesheim, ad an. 1003
  46. Nestor ap. Bielovski: Mon. Pol. Hist. I, 568. Nestor menuje týchže Turkov čili Bulharov čiernymi Uhrami, prenášajúc názov tento zo svojej doby († 1116) na r. 898.
  47. Parlamentár 1890. Nr. 11. S. 6. Usw.

Zdroj:

http://www.columbia.edu/cu/lweb/digital/collections/cul/texts/ldpd_7090151_012/pages/ldpd_7090151_012_00000153.html?toggle=image&menu=maximize&top=200px&left=70px